

300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715. – 2015.). Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 12. svibnja i Sinju od 14. do 17. svibnja 2015. godine, Josip DUKIĆ – Josip GRBAVAC (ur.), Franjevački samostan Gospe Sinjske – Viteško alkarsko društvo Sinj – Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, Sinj, 2018., 771 str.

U svibnju 2015. godine Franjevački samostan Gospe Sinjske, Viteško alkarsko društvo Sinj, Grad Sinj i ostali gradovi i općine Cetinske krajine organizirali su pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Međunarodni znanstveni skup povodom 300. obljetnice obrane Sinja od Osmanlija. Tri godine kasnije tiskan je istoimeni zbornik radova pod uredništvom don Josipa Dukića i fra Josipa Grbavca. S obzirom na velik broj izlagača pred urednicima zbornika nije stajao lak zadatak. Sakupili su i pripremili za tisak četrdeset i šest radova koji su tematski grupirani u tri cjeline: »Sinj i Cetinska krajina« (31–271), »Čudotvorna Gospa Sinjska« (272–521) i »Sinjska Alka« (522–754). Znanstveno-stručnim radovima prethodi uvodna Riječ glavnih urednika (5) i poglavlje »Međunarodni znanstveni skup« (6–28) u kojem su urednici predstavili bogati program skupa koji se održao u Zagrebu i Sinju, kao i kulturne, vjerske i glazbene manifestacije koje su ga pratile.

Prva tematska cjelina počinje člankom »Cetinska županija baština Nelipčića« (33–51) u kojem je Ante Birin predstavio gospodarski, društveni i povijesni pregled Cetinskog kraja u vrijeme vladavine velikaške obitelji Nelipčić, koja je vlast nad tim područjem zadržala sve do izumrća sredinom tridesetih godina XV. stoljeća. Sa završetkom srednjovjekovnog razdoblja uslijedilo je razdoblje osmanske vlasti nad Cetinskom krajinom, što je rekonstruirao Nenad Moačanin u članku »Zagora u razdoblju osmansko-turske vlasti: prema novim spoznajama iz povijesti Sinja i Cetinske krajine« (53–64). Moačanin je na temelju arhivskih izvora osmanske provenijencije odnosno putopisa Evlije Čelebija objavljenog 2001. godine u Istanbulu, nekolicine tursko-osmanskih dokumenata i osmanskog popisa iz 1702. godine, predstavio nove spoznaje o društvenim, gospodarskim, demografskim, vjerskim i kulturnim aspektima Cetinske krajine u drugoj polovici 17. stoljeća i početku 18. stoljeća. O ranijem razdoblju osmanske vladavine na uskom području Sinja i bližeg mu okružja dragocjene podatke donosi sadržaj neobjavljenog deftera iz 1574. godine, koji se čuva u Arhivu Predsjedništva vlade, a koji je ovom prilikom predstavio Michael Ursinus u članku »Sinj i njegova okolica prema turskom popisu iz 1574.« (65–80).

Daljnji povijesni tijek u Cetinskoj krajinu obilježili su mletačko-osmanski ratovi među kojima je za Cetinsku krajinu i Sinj od prijelomnog značaja bio Morejski rat. Upravo Tomislav Perković u članku »Demografske posljedice na dinarsko-zagorskom prostoru prouzročene Morejskim ratom (1684. – 1699.)« (81–118) predstavlja akcije tijekom Morejskog rata koje su dovele do protjerivanja Osmanlija iz Cetinske krajine, s posebnim osvrtom na demografske posljedice tih ratnih razaranja. Slijedi članak Nikše Stančića »Sinjska krajina na prijelazu 17. i 18. stoljeća« (119–125) u kojem je pružen opći pregled demografskih kretanja, društvenih prilika te posjedovnog i upravnog uređenja koje je u Sinjskoj krajinu uvela mletačka vlast nakon Morejskoga rata. Mletačko-osmansko razgraničenje nakon Morejskog rata pratila je izrada mletačkih katastarskih zemljovida, a njihovu je važnost za povijest posjedovnih odnosa te povijest naselja i krajolika istaknuo Marko Rimac u članku »Mletački katastar Sinja« (127–133).

U članku »Gradivo za povijest Sinja i Cetinske krajine u 18. stoljeću prema istraživanjima u mletačkome državnom arhivu« (135–151) Lovorka Čoralčić i Filip Novosel ukazali su na značaj nedovoljno istraženih mletačkih arhivskih fondova koji sadrže pregršt podataka o društvenom, upravnom, vojnom i gospodarskom životu sinjskog kraja u 18. stoljeću. Autori su posebnu pozornost poklonili obradi fonda koji sadrži žurne obavijesti generalnih providura Dalmacije za Senat, unutar kojeg se po važnosti ističu izvještaji generalnog providura Angela Ema o okolnostima uoči, tijekom i nakon Sinjske bitke iz 1715. godine. Na ove arhivske vijesti naslanjaju se i naredna dva rada. U članku »Obrana Sinja 1715. godine u spisima Mletačke nuncijature u Tajnom vatikanskom arhivu« (153–165) Josip Vrandečić je detaljno rekonstruirao osmanski napad na Sinj na temelju vatikanskih izvora koji su nastali iz pera papinskog nuncija u Veneciji. Spoznaje o obrani Sinja dodatno su proširili Marko Rimac i Josip Dukić u članku »Izvještaji Zorzija Balba o opsadi Sinja 1715. godine« (167–181), kojim su predstavili sadržaj dnevnika sinjskog providura Zorzija Balba o obrani Sinja.

Ivan Bulić u radu »Sinj i Cetinska krajina u kontekstu državno-pravne preobrazbe 1918. godine« (183–199) razmatra teško stanje u Sinju i Cetinskoj krajini tijekom Prvoga svjetskog rata, a posebno se osvrće na politički animozitet koji je na tim prostorima nastao raspadom Austro-Ugarske. U članku »Demografski tokovi na prostoru Cetinske krajine od početka 19. do početka 21. stoljeća« (201–229) Anđelko Akrap na temelju popisne statističke građe analizira demografska kretanja u Cetinskoj krajini u kontekstu društvenih i gospodarskih prilika te brojnih drugih pojava koje su utjecale na demografsku sliku toga kraja. Miljenko Buljac u članku »Alberto Fortis i Giovanni Lovrich – bliskih su nazora, a ne antipodi« (231–247) donosi kritički osvrt Fortisova djela *Put po Dalmaciji* i ukazuje na utjecaj koji je ono imalo na stvaralaštvo i svjetonazor Giovannija Lovricha Sinjanina. Slijede dva članka o istraživanju identiteta stanovništva cetinskog kraja koja se temelje na anketnim podacima sakupljenim u sklopu razvojne studije koju je izradio Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. U članku »Identitet stanovnika Cetinske krajine« (249–258) autori Vlado Šakić, Stanko Rihtar, Mateja Šakić došli su do zaključka da identitetne okosnice koje počivaju na zajedničkoj prošlosti i snažnom osjećaju privrženosti Cetinskom kraju, ne utječu na smanjenje stope iseljavanja tamošnjeg stanovništva. Posljednji u ovoj tematskoj cjelini je rad »Obilježja religijskog identiteta Cetinske krajine« (259–271) u kojem su autori Jasna Ćurković Nimac, Marko Marinić i Stipe Tadić predstavili rezultate istraživanja vezane za kršćanski identitet i religioznost stanovništva Cetinske krajine.

Sljedeća tematska cjelina »Čudotvorna gospa Sinjska« donosi niz članaka koji nas upoznaju sa sakralnim objektima i svetištima posvećenima Gospi Sinjskoj, fratrima koji su djelovali u Cetinskoj krajini te načinima štovanja Čudotvorne Gospe Sinjske u književnosti, glazbi, glasilima, pastoralnim pomagalicama, liturgijskim knjigama, teološkim raspravama, ali i u pojedinim povijesnim razdobljima. Tako Vicko Kapitanović u radu »Raspisanje od časne prilike Blažene Djevice Marije i njegov autor fra Petar Filipović« (275–283) i Domagoj Runje u radu »Biblijsko-teološka interpretacija čudesne obrane Sinja 1715. godine« (285–301) raspravljaju o teološkom doprinosu i biblijskoj interpretaciji najstarijeg opisa Bogorodičina štovanja u Sinju, koji je u 18. stoljeću napisao fra Petar Filipović. Domagoj Volarević u članku »Običajnik samostana i župe Gospe Sinjske iz 1752. godine« (303–316) predstavlja izgled, sadržaj i svrhu liturgijsko-pastoralnog običajnika koji

se čuva u samostanskoj biblioteci Franjevačkog samostana u Sinju. Slijedi rad »Čudo i milosti Gospe Sinjske: Uz svjedočanstva u listu Gospa Sinjska – Glasnik Marijine slave« (317–329) u kojem je Ante Mateljan analizirao teološko-biblijsko poimanje čuda na temelju brojnih svjedočanstava o milosti i pomoći Gospe Sinjske koji su zapisani u franjevačkom mjesečniku. Darka Bilić je u članku »Nacrti samostana i crkve Gospe Sinjske iz arhiva franjevačkog samostana u Sinju« (331–342) rekonstruirala etape u izgradnji crkve i samostanskog kompleksa u Sinju na temelju spomenutih crteža i arhitektonskih nacrti. O odnosu komunističkih vlasti prema alkarskim natjecanjima i procesiji za blagdan Velike Gospe raspravlja Miroslav Akmadža u članku »Gospa Sinjska i alka u komunističkom razdoblju« (343–354), dok Hana Breko Kustura u članku »Na čast i slavu Gospi Sinjskoj... Kantuali fra Petra Kneževića u svijetlu novih spoznaja« (355–367) donosi muzikološku analizu dvaju glazbenih kantuala fra Petra Kneževića.

Slijedi pregled teološkog i spisateljskog opusa sinjskog franjevca Ivana Markovića koji je donio Dušan Moro u članku »Teološke i mariološke rasprave u vrijeme fra Ivana Markovića (1839. – 1919.) i njegov doprinos štovanju čudotvorne Gospe Sinjske i njezine slike« (369–378). Gabrijel Hrvatinić u članku »Mučenici i Božji ugodnici Cetinske krajine« (379–404) predstavlja kratke biografske podatke franjevac iz Cetinske krajine koji su postigli visoki stupanj svetosti, a Petar Lubina u radu »Crkve, kapele i kapelice posvećene Gospi Sinjskoj« (405–425) opisuje nastanak, izgled, ulogu i značenje sakralnih građevina koje su posvećene Gospi Sinjskoj.

O odjecima Gospe Sinjske i alke u književnosti pišu Ivan Bošković u radu »Gospa Sinjska i alka u književnosti« (427–441) i Ivan Aralica u radu »O tri romana vezana uz sliku Gospe Sinjske i alku« (443–447). O njegovanju glazbe u sinjskom samostanu od 18. do 20. stoljeća upoznaje nas Stipica Grgat u članku »Glazbeni život u svetištu Gospe Sinjske, franjevačkom sjemeništu i klasičnoj gimnaziji« (449–467), dok Stipan Trogrlić u radu »Sinj, Sinjska krajina i Gospa Sinjska u historiografskim radovima fra Josipa Ante Solde« (469–484) ukazuje na značaj Soldina historiografskog doprinosa u proučavanju Sinjske krajine. Burnu povijest glasnika Gospa Sinjska obrađuje Blaž Toplak u svojem radu »Glasila svetišta Gospe Sinjske u proteklih stotinu godina« (485–501), a posljednji rad u ovoj tematskoj jedinici »Stabilnost obitelji u svijetu koji se mijenja« (503–521) autora Šimuna Bilokapića donosi refleksiju o instituciji obitelji, njezinim transformacijama tijekom stoljeća i opstojnosti njezina identiteta u sadašnjosti i budućnosti.

Posljednja tematska jedinica »Sinjska alka« razmatra fenomen viteške alkarske igre iz raznih kuteva, počevši od uspostave, organizacije, pravne norme i karaktera alke preko pitanja njezine povijesne opstojnosti i političke percepcije u 20. stoljeću pa do zastupljenosti alke u književnosti, publicistici, umjetnosti i turizmu. Sekciju otvara članak »Sartiglia iz Oristana: viteška igra koja živi sa zajednicom koja ju slavi« (525–532) u kojem Francesco Obino predstavlja povijesni razvoj i karakteristike viteške igre iz sardinijskog Oristana, ističući njezine sličnosti i razlike s alkam. O povijesnom kontinuitetu, karakteru i simbolici alke upoznaje nas Joško Belamarić u radu »Sinjska alka: Kontinuitet u promjenama« (533–542), dok Ivan Kozlica u radu »Alka i ratovi dvadesetog stoljeća« (543–556) istražuje utjecaj ratova i međuratne političke situacije na sudbinu alke u 20. stoljeću. Na taj rad nastavljaju se naredna tri članka koja na temelju arhivskog materijala obrađuju političku percepciju i ideološku reprezentaciju alkarskih natjecanja i alkarskog

društva kao odraz širih društvenih i političkih događaja tijekom 20. stoljeća. Riječ je o radu Miljenka Pekića »Alkari u Beogradu 1921. i 1922. godine« (557–572), Borisa Stamenića »Proslava 250. Sinjske alke kao pozornica ideološke reprezentacije« (573–582) i Aleksandra Jakira »Govori alkarskih vojvoda 1990-ih godina 20. stoljeća« (583–591). Slijedi rad »Pravna analiza alkarskih statuta i pravilnika« (593–600) u kojem Željko Radić analizira normativna alkarska vrela kroz povijest i zaključuje da je alkarsko pravo od davnina zadržalo svoj konceptijsko-sadržajni kontinuitet koji je lišen političko-ideoloških elemenata. Alkarske statute i pravilnike konzultirao je i Zvonimir Jakobović kako bi u radu »Sinjska alka i njezine izmjere« (601–610) predstavio razvoj i promjene u mjerama kod temeljnih sastavnica alkarskog natjecanja kao što su koplje, obruč, trkalište, zastave. Stipe Jukić i Ante Kuzmanić u radu »Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke« (611–616) prate etape izgradnje i obnove spomenutog dvora i muzeja, dok Lidija Bajuk u prilogu »Od cvijeta do koplja« (617–670) obrađuje razne segmente kulta pretkršćanskih božica, bogorodica i svetica.

Slijede članci »Sinjska alka i film« (671–674) i »Alka u hrvatskoj umjetnosti« (675–679) u kojima autori Danijel Rafaelić i Milan Bešlić analiziraju prisutnost alke u dokumentarnim i igranim filmovima te u umjetnosti. Igor Šipić u radu »Doprinos Šime Jurića proučavanju Sinjske alke« (681–684) donosi pregled radova koje je o alki napisao bibliograf, bibliotekar i bibliofil Šime Jurčić. U radu »Diskursi o Sinjskoj alci u iseljeništvu: utjecaji i identifikacijska simbolika« (685–701) Marina Perić Kaselj analizira novinski diskurs o Sinju i Sinjskoj alci koji je zastupljen u političkom emigrantskom mjesečniku »Matica«, dok Ana-Marija Vukušić u članku »Alka i UNESCO: prepoznatljivost i očuvanje?« (703–716) donosi uvid u probleme vezane za proces uvrštenja alke na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Slijedi članak »Modernizacija alke: Povijesni pregled i perspektive« (717–724) u kojem Jakov Žižić izvještava o modernizaciji alke koja se očituje i na promjenama njezinih pravila, dok Smiljana Pivčević u radu »Alka kao turistički resurs: Stanje, mogućnosti i dileme« (725–739) istražuje ulogu, važnost i potencijal alke u procesu razvoja turizma Sinjske krajine. Zbornik zatvara članak Bože Skoke »Mogućnosti i načini brendiranja Sinja te važnost Gospe Sinjske i Sinjske alke u tom procesu« (741–754) u kojem autor donosi temeljne smjernice za strategiju brendiranja grada Sinja u kontekstu Gospe Sinjske i Sinjske alke.

Na kraju knjige nalazi se Kazalo osobnih imena (755–763), Kazalo zemljopisnih naziva (765–767) i Sadržaj (769–771).

Kao što se može zamijetiti iz ovog pregleda, riječ je o multidisciplinarnom zborniku koji obradom raznovrsnih tema proširuje dosadašnje spoznaje o kulturnom, povijesnom, religioznom, umjetničkom, demografskom i političkom značaju koji je obrana Sinja iz 1715. godine zadržala kroz povijest, sadašnjost i budućnost. Zbog tematske sveobuhvatnosti, komparativnog pristupa i širokog kontekstualnog okvira ovaj zamašni zbornik predstavlja značajan doprinos hrvatskoj historiografiji te će nesumnjivo biti od velike koristi za istraživače raznih usmjerenja.

Ruža Radoš Ćurić